

Dr Grzegorz Grochowski

Mężczyzna na miarę Chrystusa. Inspiracje do samowychowania w nauczaniu Jana Pawła II

Znane i szeroko komentowane przemiany polityczno-prawne w części państw europejskich, zmierzające do zrównania związków osób tej samej płci z rodzinami, stanowią tylko jeden z wielu przejawów pogłębiającego się wieloletniego kryzysu rozumienia tożsamości oraz ról kobiety i mężczyzny a nawet głębiej – kryzysu koncepcji osoby ludzkiej. Opisanie genezy, źródeł i przebiegu kryzysu to materiał na osobną refleksję. W tym miejscu natomiast podjęta zostanie próba wskazania jednego z „narzędzi profilaktyki”, które konsekwentnie stosowane, może przyczynić się do zmniejszenia rozmiarów zjawiska, a w dalszej perspektywie – do odwrócenia niebezpiecznego dla fundamentów kultury i cywilizacji trendu. Narzędziem tym jest świadoma praca nad rozwojem męskości, zainspirowana myślą Jana Pawła II. Refleksja dotyczy mężczyzn, jednak większość spośród wskazanych poniżej zasad i stwierdzeń posiada charakter uniwersalny.

Celem analizy jest przedstawienie istotnych elementów nauki błogosławionego Jana Pawła II, które mogą stanowić inspirację w samowychowaniu (zwanym również samorozwojem) mężczyzny, poczynając od wieku dorastania, poprzez dojrzałość aż do późnej starości. Głównym kryterium umożliwiającym wykorzystanie zawartych tu papieskich inspiracji, jest zdolność mężczyzn do formułowania celów w doniesieniu do samych siebie i podejmowania świadomych działań na rzecz ich osiągnięcia.

Dlaczego Jan Paweł II?

Wyniki badań nad wpływem nauczania Jana Pawła II na Polaków, które przeprowadzono od listopada 2003 do wczesnej wiosny 2004r. na reprezentatywnej próbie 1606 respondentów wskazują, że zdecydowanie lepszym człowiekiem stało się dzięki niemu niemal 64% Polaków, a starania w tym kierunku podejmuje kolejne 3%. Konstrukttywne przemiany, mające wpływ na rozwój osobowy w relacji do Boga, innych ludzi lub samego siebie odnotowano u 70,5% ogółu respondentów (Śledzianowski, 2005).

Najnowsze badania opublikowane na początku 2012 roku przez CBOS potwierdzają, że Jan Paweł II jest autorytetem moralnym dla 94% badanych. Kierowanie się w życiu wskazaniem Jana Pawła II deklaruje 73

% respondentów a niespełna jedna czwarta (23 %) nie ma co do tego wątpliwości. Jan Paweł II jest autorytetem moralnym dla 97 % osób określających się jako wierzące i postępujące zgodnie z nauczaniem

Kościoła, dla 92 % „wierzących na swój własny sposób”, a także dla 68 % respondentów określających się jako niewierzący¹.

Przytoczone dane wydają się wskazywać, że dla zdecydowanej większości Polaków autorytet Jana Pawła II jest znaczący, mimo wzrastającego upływu czasu od jego odejścia do domu Ojca. Fenomen ten uwypukla potencjalną wartość papieskiego nauczania w obszarze szeroko pojętego samorozwoju czy inaczej mówiąc samowychowania. Polscy mężczyźni, którzy w sposób świadomy i metodyczny chcą podnosić jakość własnego człowieczeństwa i własnej męskości, a także wzmacniać efektywność realizowanych przez siebie ról, mają w naukach papieskich autorytatywne wskazówki oraz nieocenione wsparcie. Jest ono dla mężczyzn tym cenniejsze, im silniej odczuwają oni brak inspiracji ze strony własnych ojców, wzorców popkultury a także im bardziej odczuwają skutki upadku autorytetów osób pełniących w społeczeństwie rolę przywódców (Kornas-Biela, 2011, s. 35-47).

Dla przybliżenia tematyki samorozwoju w nauczaniu papieskim, przytoczone zostaną poniżej treści jego wypowiedzi oraz fragmenty dokumentów i przeanalizowane w określonym kluczu formalnym. Najpierw zwięźle i możliwie precyzyjnie opisana zostanie istota samowychowania według Jana Pawła II. Następnie wskaże się na zasadniczy cel samorozwoju oraz jego konkretyzację w postaci „wartości kierunkowych”. Wskazane zostaną również pomoce w procesie samowychowania. Całość zamknie krótkie podsumowanie, będące zaproszeniem do kontynuacji przemyśleń i dalszych refleksji na zaproponowany temat.

1. Istota samowychowania według Jana Pawła II

Papieska koncepcja samowychowania oparta jest na rozumieniu życia jako zadania. Jedną z wielu charakterystycznych jego wypowiedzi na ten temat brzmi: *Życie to czas, który został nam podarowany i w którym każdy z nas staje wobec wyzwania, jakie niesie samo życie: to wyzwanie polega na znalezieniu swojego celu, przeznaczenia i na walce o nie. Alternatywą jest*

¹ Badanie zrealizowane przez CBOS przeprowadzono w dniach 11–16 stycznia 2012. Omówienia zob. np. <http://wiadomosci.onet.pl/kraj/cbos-dla-94-proc-polakow-jan-pawel-ii-jest-autoryt,1,5077407,wiadomosc.html>; <http://dzieje.pl/aktualnosci/cbos-dla-94-proc-polakow-papiez-jan-pawel-ii-jest-autorytetem-moralnym>. Źródło: http://cbos.pl/SPISKOM.POL/2012/K_049_12.PDF

przeżycie tego czasu w sposób powierzchowny, «utrącenie» życia dla marności; nieumiejętność odkrycia w sobie zdolności do dobra i tym samym także drogi do prawdziwego szczęścia². W innym miejscu, odwołując się do znanej przypowieści o talentach (Mt 25, 14-30), Jan Paweł II stwierdza, że życie jest talentem powierzonym nam, *byśmy go przemieniali i pomnażali, czyniąc z niego dar dla innych*³. Odnosząc to do mężczyzn, można stwierdzić, że życie mężczyzny stanowi dla niego zadanie czyli potencjał i przestrzeń do rozwoju, którą może zaprzepaścić lub zagospodarować, talent swój zakopać lub pomnożyć. Podjęcie decyzji o świadomym i wartościowym zagospodarowaniu powierzonego talentu jest równoznaczne z wejściem na drogę samowychowania.

Na opisanie istoty samowychowania Jan Paweł II używa nośnych a zarazem treściwych określeń. Szczególnie interesującym jest zwrot „posiąść swoją duszę”: *Pan Jezus mówi o tym, gdy podkreśla, że tylko „w cierpliwości” możemy „posiąść dusze nasze”. „Posiąść swoją duszę” — oto owoc samowychowania*⁴. Niewątpliwie przytoczone sformułowanie nasuwa myśl o kojarzonej z męskością cesze jaką jest opanowanie. Nie chodzi tu jednak tylko o opanowanie w sensie czysto psychologicznym, odnoszące się do reakcji, emocji, popędów itp. Tym bardziej nie chodzi o wyzbycie się tego co w naturze spontaniczne, niespodziewane, kreatywne ani o zawładnięcie podświadomością czy nieświadomością. Przypisywanie przytoczonemu sformułowaniu takiego „technicznego” znaczenia byłoby sugestią, że oczekuje się od mężczyzny czegoś nienaturalnego czy wręcz nieludzkiego. Równie nieuprawnione jest kojarzenie dążenia do „panowania nad własną duszą” z jakimś rodzajem „samozbawienia”. Przeczy temu kontekst zarówno tego stwierdzenia jak i całością papieskiej nauki. Jaki jest zatem sens nawoływania do „wzięcia w posiadanie własnej duszy”?

Wydaje się, że wyjaśnienie kryje się w innym ważnym pojęciu, jakiego papież używa na opisanie istoty samorozwoju. Jest nim samourzeczywistnienie. Według Jana Pawła II człowieczeństwo każdego mężczyzny i każdej kobiety posiada własną jedyną i niepowtarzalną potencjalność. Jest ona rodzajem „załączka”, który powinien stać się podstawą do stworzenia własnego, oryginalnego „projektu życia”. Realizacja tego projektu czyli dążenie do aktualizacji własnej potencjalności

² Jan Paweł II, *Rozważanie podczas czuwania modlitewnego. Manila – Luneta Park, 14 stycznia 1995*, w: *Jan Paweł II do młodzieży (1978-2005). Listy, orędzia, przemówienia, homilie*, red. M. Dąbrowska, Poznań 2005, s. 289.

³ Jan Paweł II, *Orędzie na XI Dzień Młodzieży*, tamże, s. 109.

⁴ Jan Paweł II, *List apostolski do młodych całego świata z okazji Międzynarodowego Roku Młodzieży*, w: *Listy pasterskie ojca świętego Jana Pawła II*, Kraków 1997, s. 145.

nazywa się samourzeczywistnieniem⁵. Życie jest urzeczywistnieniem potencjalności konkretnego człowieczeństwa: *Zakorzeniacie się w tym, kim każda i każdy z Was jest, aby stawać się tym, kim ma się stać: dla siebie — dla ludzi — dla Boga*⁶.

Na podstawie tych i podobnych stwierdzeń, samowychowanie należy rozumieć jako podnoszenie jakości własnego człowieczeństwa. Jest to proces samodzielnej, świadomej, zaplanowanej (projekt życia) aktywności pedagogicznej, której przedmiotem i podmiotem zarazem jest ta sama osoba (w naszym wypadku mężczyzna). Aktywność ta ma charakter integralny, personalny, synergiczny, chrystocentryczny i permanentny. Polega na wprowadzaniu zmian w sposobie myślenia, przeżywania i działania zgodnie z przyjętym ideałem (wzorcem) i „wartościami kierunkowymi”. Integralność samowychowania oznacza, że obejmuje ono całość funkcjonowania mężczyzny a nie tylko jakiś jeden z wymiarów jego egzystencji. Personalny charakter zakłada podmiotowość i autonomiczność decyzji. Samowychowania nie można wymusić, choć można do niego inspirować. Samowychowanie jest także procesem synergicznym co oznacza, że podstawowym założeniem strategii samourzeczywistnienia jest współpraca z łaską. Bodajże najistotniejszą cechą samorozwoju jest jego chrystocentryzm. Praca nad własnym charakterem i szerzej – nad kształtem człowieczeństwa – dokonuje się w odniesieniu do osoby Jezusa Chrystusa. Jest On wzorcem, ideałem wychowawczym, źródłem ukierunkowania i wsparcia w dążeniu do założonych celów. Tak rozumiane samowychowanie jest procesem permanentnym, którego początek jest ściśle związany z okresem młodości⁷ i trwa przez całe życie.

Dla zrozumienia istoty samowychowania warto zestawić je z pojęciem nawrócenia. Są to niewątpliwie określenia mające wspólne pole znaczeniowe ale również odrębną charakterystykę. Nawrócenie wskazuje na wymiar duchowy, wiąże się z przyjęciem lub pogłębieniem relacji z Bogiem. Kładzie się tu nacisk na działanie łaski i akt wiary, będący odpowiedzią na wezwanie Chrystusa. Samowychowanie natomiast jest zespołem działań podejmowanych przez osobę, celem dokonania zmiany we własnym funkcjonowaniu. Akcent w pojęciu samowychowania pada na wysiłek człowieka, jego podmiotowość, decyzyjność i odpowiedzialność. Nawrócenie wydaje się bardziej odnosić do radykalnego aktu (opcja

⁵ Tamże, s. 114.

⁶ Tamże, s. 133.

⁷ Tamże, s. 144-147

fundamentalna), zaś samowychowanie wskazuje raczej na proces, jest ustawicznym ciągiem działań. Mimo nieco innego rozłożenia akcentów trudno byłoby twierdzić, że nawrócenie (szczególnie nawrócenie permanentne) i samowychowanie odnoszą się do dwóch różnych rzeczywistości. Określenia te raczej się uzupełniają i wskazują na ten sam proces. Samowychowanie do którego zachęca papież, podobnie jak nawrócenie obejmuje zwrot i nieustanne dążenie ku Chrystusowi i za Chrystusem. Bądź bliżej Chrystusa, a będziesz bardziej ludzki, bardziej męski. Bądź bardziej ludzki (moralny, mądry itp.), aby być bliżej Chrystusa.

2. Cel samowychowania

Samowychowanie jest działaniem celowym. Mężczyzna, który chce na serio podjąć decyzję o wejściu na drogę rozwijania samego siebie, korzystając z inspiracji Jana Pawła II, powinien mieć przed oczami jasno sprecyzowany cel takiego działania. Co istotne - aby być zgodnym z zasadami samorozwoju - cel ten powinien samodzielnie sformułować, nazywając to co dla niego jest kluczowe. W papieskim nauczaniu odnajdujemy na ten temat szereg stwierdzeń, które stanowią inspirację, „zaproszenie” czy też wezwanie, jednak w żadnym wypadku nie wyręczają w samodzielnej refleksji i decyzji. Analiza tychże stwierdzeń prowadzi do jednej zasadniczej konkluzji: według Jana Pawła II jedynym satysfakcjonującym celem samowychowania jest człowieczeństwo na miarę Chrystusa: *Nie mamy innego dobra do zaproponowania - nie mamy też żadnego większego dobra do zaproponowania. Idź za Chrystusem! - to znaczy przede wszystkim staraj się odnaleźć siebie w sposób możliwie najgłębszy i najrzetelniejszy. Staraj się odnaleźć siebie jako człowieka. Przecież Chrystus jest właśnie Tym, który - jak uczy Sobór - „objawia w pełni człowieka samemu człowiekowi i okazuje mu najwyższe jego powołanie*⁸.

Rozpatrując cel samowychowania, należy przede wszystkim dostrzec radykalizm propozycji Jana Pawła II. Można wszak przyjąć różne miary dla własnego człowieczeństwa i dla własnej męskości. Ktoś może pojmować doskonałość jako osiągnięcie pewnego statusu materialnego. Inny doda do tego szczęście rodzinne. Kolejny dopowie, że zdrowie jest ważne, może popularność, władza, kariera itp. Dla osiągnięcia każdego z możliwych „pułapów szczęścia” potrzebny jest wysiłek. Dlatego mężczyźni, pracują ciężko, podejmują poważne trudy i wyrzeczenia, często graniczące z ascezą. Ale wysiłek, który proponuje Jan Paweł II, skierowany jest na więcej sfer,

⁸ Jan Paweł II, *List do kapłanów na Wielki Czwartek 1985r*, zob.

<http://ekai.pl/biblioteka/dokumenty/x264/list-do-kaplanow-na-wielki-czwartek/>

posiada znacznie ambitniejsze spełnienie. Miara życia, którą jest Chrystus oznacza, że chce się dla siebie takiej wielkości i takiego zdefiniowania szczęścia i spełnienia, jakie On proponuje: *Budujcie wasze życie, zachowując zawsze w pamięci słowa i życie Chrystusa. Więcej nawet: ucztujcie się być samym Chrystusem, utożsamiając się z Nim we wszystkim*⁹.

Papieskie wezwanie do ustanowienia celem samowychowania „życia na miarę Chrystusa” nie jest zbiorem sloganów czy patetycznych sformułowań. W jego nauczaniu odnajdujemy konkretne wskazówki, które pozwalają zoperacjonalizować cel urzeczywistniania męskości. Wskazówki te, które można nazwać „wartościami kierunkowymi”, wyznaczają konkretne zadania w męskim wysiłku pracy nad sobą.

3. Wartości ukierunkowujące rozwój

Wskazanie Chrystusa jako celu samowychowania, z jednej strony jawi się jako precyzyjne, z drugiej rodzi szereg pytań. Wydaje się, że naśladować Chrystusa najłatwiej mogli mężczyźni, którzy na własne oczy widzieli Pana - Jego uczniowie i apostołowie. Wszak doświadczali Jego obecności zarówno w wymiarze boskim jak i ludzkim a więc również męskim. Dla współczesnych natomiast wskazanie „życia na miarę Chrystusa” jako celu samorozwoju, oznacza w sensie teologicznym przyjęcie wiarą przekazu ewangelicznego i otwarcie się na działanie Ducha Świętego obecnego w Kościele, natomiast w sensie pedagogicznym wiąże się z wysiłkiem skierowanym na kształtowanie w sobie cech, będących odwzorowaniem Chrystusa. W nauczaniu Jana Pawła II, czytającego, interpretującego i głoszącego Ewangelię, odnaleźć można wartości, wyznaczające mężczyznom kierunek pracy nad sobą. Można powiedzieć, że stanowią one swoisty ewangeliczny katalog męskich cnót. Warto poświęcić uwagę kluczowym z nich, do których należą: wolność, życie w prawdzie, męstwo połączone z gotowością do męczeństwa, poświęcenie i ofiara dla innych, służba, świadectwo słowa i życia, stałość wobec pokus i przeciwności a także czynienie miłosierdzia i solidarność z potrzebującymi. Wartości te są istotnymi elementami konstytutywnymi głoszonej przez Chrystusa miłości, realizowanej w wymiarze osobistym, rodzinno-wspólnotowym i społecznym. Dążenie do odwzorowywania w sobie tych cech jest

⁹ Jan Paweł II, *Homilia podczas Mszy św. w Niedzielę Palmową, Buenos Aires - Avenida 12 kwietnia 1987*, w: *Jan Paweł II do młodzieży (1978-2005). Listy, orędzia, przemówienia, homilie*, dz. cyt., s. 199-200.

upodobnieniem się i jednoczeniem z Chrystusem, oznacza autentyczny rozwój mężczyzny i męskości.

Pierwszą z wymienionych wartości ukierunkowujących rozwój mężczyzny jest wolność, o której Jan Paweł mówi, że *należy do samej istoty tej wielkiej przygody, jaką jest życie dobrze przeżyte*¹⁰. Wolność oznacza mieć siłę, by wybrać Tego, dla którego zostaliśmy stworzeni i zgodzić się na Jego panowanie w naszym życiu¹¹. Nie powinna być mylona z dowolnością, nie jest też celem sama w sobie. Oznacza zdolność do miłości, do wyboru dobra, wyboru Chrystusa¹². Taka wolność kosztuje i dlatego błogosławiony papież nawołuje do odwagi bycia wolnym, do nieustannej aktualizacji wolności jako wartości „danej i zadanej”¹³. Wydaje się, że odkrycie tak rozumianej wolności jest dla mężczyzny zadaniem fundamentalnym. Stanowi niejako „bramę” do osiągnięcia pozostałych cnót i tym samym do aktualizacji własnej potencjalności. Wolność wskazywana przez papieża jest rzeczywistością, której nie posiada się „raz na zawsze”, lecz trzeba o nią nieustannie walczyć. Ponadto jest wartością dynamiczną (może rosnąć lub maleć). Miernikiem pułapu wolności na którym znajduje się mężczyzna a tym samym jednym z mierników jego rozwoju jest integralnie pojęta decyzyjność - zdolność do wyboru drogi Jezusa w każdym momencie życia, zwłaszcza w chwilach trudnych. Mężczyzna jest tym bardziej wolny im niezawodniej wybiera dobro odchodząc od zła.

Drugim wyznacznikiem życia na miarę Chrystusa, ściśle związanym z wolnością jest prawda. *Prawda jest światłem ludzkiego umysłu. Jeżeli od młodości stara się on poznawać rzeczywistość w różnych jej wymiarach, to w tym celu, aby osiąść prawdę: aby żyć prawdą. Taka jest struktura ducha ludzkiego. Głód prawdy stanowi podstawowe jego dążenie i wyraz. Chrystus zaś mówi: „poznacie prawdę, a prawda was wyzwoli”. Wśród słów zapisanych*

¹⁰ Jan Paweł II, *Rozważanie podczas czuwania modlitewnego. Manila – Luneta Park, 14 stycznia 1995*, art. cyt., s. 290.

¹¹ Jan Paweł II, *Orędzie na XIX Dzień Młodości*, w: *Jan Paweł II do młodości (1978-2005). Listy, orędzia, przemówienia, homilie*, dz. cyt., s. 157-158

¹² *Czy można odrzucić Chrystusa i wszystko to, co On wniósł w dzieje człowieka? Oczywiście, że można. Człowiek jest wolny. Człowiek może powiedzieć Bogu: nie. Człowiek może powiedzieć Chrystusowi: nie. Ale — pytanie zasadnicze: czy wolno? I w imię czego „wolno”?* Jan Paweł II, *Homilia w czasie Mszy świętej odprawionej na krakowskich Błoniach. Kraków 6 czerwca 1979*, w: *Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny. Przemówienia, homilie*, red. J. Poniewierski, Kraków 1997, s. 200.

¹³ *Dlatego chrześcijanin nie lęka się wolności, przed wolnością nie ucieka! Podejmuje ją w sposób twórczy i odpowiedzialny, jako zadanie swojego życia. Bo wolność nam dana jest przez Boga, jest nam nie tylko przez Boga dana, jest nam także zadana!* Jan Paweł II, *Homilia w czasie Mszy świętej odprawionej na zakończenie Międzynarodowego Kongresu Eucharystycznego, Wrocław, 1 czerwca 1997r.*, tamże s. 879.

w Ewangelii te należą z pewnością do najważniejszych. Mówią bowiem równocześnie o całym człowieku. Mówią o tym, na czym buduje się od wewnątrz, w wymiarach ducha ludzkiego, właściwa człowiekowi godność i wielkość¹⁴.

Jak wynika z przytoczonych słów, w odniesieniu do procesu samowychowania prawda wyznacza kierunek podstawowej aktywności męskiego umysłu. Chodzi tu o aktywność poznawczą nakierowaną zarówno na świat zewnętrzny jak i na własne wnętrze. Jakość człowieczeństwa mierzy się znajomością i rozumieniem własnej natury i zdolnością do życia w zgodzie z nią. Prawda to również wiedza o własnej kondycji duchowej, o tym w którym miejscu na drodze rozwoju mężczyzna w danym momencie się znajduje. Prawda umożliwia realizm samooceny, chroni przed źle pojętym perfekcjonizmem a zarazem nakierowuje na stawianie samemu sobie wymagań i wyznaczanie ambitnych zadań. Prawda w znaczeniu moralnym jest przeciwieństwem zakłamania i nieszczerości. Życie w prawdzie, która wyzwala, to podporządkowywać swoje wybory wymogom prawa moralnego rozpoznawanego przez własne sumienie. Nie sposób ograniczyć dążenia do prawdy do poziomu inteligencji czy też wiedzy ogólnej lub specjalistycznej. Jest ona, jak stwierdza Jan Paweł II budulcem dla ludzkiej godności i wielkości. Sprzeniewierzenie się prawdzie (kłamstwo, zakłamanie) jest poniżeniem siebie samego i upadkiem. Miarą prawdy o mężczyźnie i jego potencjale jest Chrystus - Droga, Prawda i Życie.

Zarówno wolność jak i prawda są wartościami, z którymi związaną się pociąga za sobą przyjęcie stylu życia idącego niejako „pod prąd” powszechnie panującym, obiegowym standardom. Pod prąd materializmowi i konsumpcjonizmowi, relatywizmowi moralnemu czy konformizmowi społecznemu. Tego typu postawa domaga się autentycznej odwagi. Dlatego męstwo należałoby wskazać jako kolejną wartość warunkującą i ukierunkowującą rozwój mężczyzny. Męstwo jest warunkiem zachowania własnej tożsamości, gdyż jak zauważa papież *...trzeba wiele odwagi, aby postępować wbrew prądom obowiązujących mód lub opinii tego świata*¹⁵. Męstwa domaga się również stawianie oporu wobec pokus złego ducha. Dzielności oczekuje się wreszcie od tych, którzy podejmują się świadczyć o Chrystusie¹⁶. Niejednokrotnie odwaga oznacza

¹⁴ Jan Paweł II, *List apostolski do młodych całego świata z okazji Międzynarodowego Roku Młodzieży*, w: *Listy pasterskie ojca świętego Jana Pawła II*, dz. cyt., s. 143.

¹⁵ Jan Paweł II, *Orędzie na III Światowy Dzień Młodzieży*, w: *Jan Paweł II do młodzieży (1978-2005). Listy, orędzia, przemówienia, homilie*, dz. cyt., s. 69.

¹⁶ Tamże.

gotowość na zachowania heroiczne, gotowość na męczeństwo¹⁷. Taką odwagę trudno jest wypracować czy wyćwiczyć, opierając się wyłącznie na ludzkich siłach. Stanowi ona efekt współpracy z łaską Ducha Świętego i jest wartością uwypuklającą synergiczny charakter samowychowania.

Z męstwem „sąsiaduje” zdolność do ofiary i poświęcenia, która jest wyrazem miłości na miarę Chrystusa¹⁸. Mężczyzna, który rozwija własne człowieczeństwo naśladowując Jezusa z Nazaretu, dąży do upodobnienia się do Niego w pragnieniu bezinteresownego daru, składanego z siebie we wszystkich dziedzinach życia (rodzina, Kościół, naród, społeczeństwo). Ofiarność jest zaprzeczeniem egoizmu. W języku Ewangelii oznacza ona „zaparcie się samego siebie”. W tym miejscu napotykamy na interesujący paradoks. Z jednej strony życie ma być „ureczywistnieniem siebie” z drugiej „zaparciem się siebie”. Rozwikłanie tej pozornej sprzeczności stanowi klucz do zrozumienia specyfiki drogi rozwoju, którą proponuje Jezus a za Nim Jan Paweł II: *Zaprzeć się samego siebie oznacza wyrzec się swoich planów, często ograniczonych i małostkowych, aby przyjąć ten Boży: to droga nawrócenia, nieodzowna dla życia chrześcijańskiego, która apostoła Pawła doprowadziła do stwierdzenia: „Już nie ja żyję, lecz żyje we mnie Chrystus” (Ga 2,20). Jezus nie żąda wyrzeczenia się życia, ale przyjęcia go w takiej nowości i pełni, którą tylko On dać może*¹⁹. Wejście na taką właśnie drogę integralnego rozwoju domaga się od mężczyzny odróżnienia własnych partykularnych dążeń od „większego dobra”, jakim jest urzeczywistnianie męskości na miarę Chrystusa. Oznacza to akceptację cierpienia, które nieodłącznie towarzyszy ofierze składanej z samego siebie. Jak to obrazowo określa papież – jest to wejście na ścieżkę, która *im bardziej jest stroma, tym szybciej prowadzi ku coraz bardziej rozległym horyzontom*²⁰.

¹⁷ *To niezłomne trwanie przy Chrystusie i Jego Ewangelii, owa gotowość ponoszenia «cierpienie dla sprawiedliwości» jest niejednokrotnie aktem heroizmu i może przybrać formy prawdziwego męczeństwa, dokonującego się w życiu człowieka każdego dnia i każdej chwili, kropla po kropli, aż do całkowitego «wykonało się».* Jan Paweł II, *Homilia podczas Mszy świętej, Bydgoszcz, 7 czerwca 1999*, w: *Jan Paweł II Polska 1999*, red. K. Kuźnik, Marki 1999, s. 49.

¹⁸ *On, który „nie przyszedł, aby Mu służono, lecz żeby służyć i dać swoje życie na okup za wielu” (Mk 10, 45), osiąga na Krzyżu szczyt miłości: „nikt nie ma większej miłości od tej, gdy ktoś życie swoje oddaje za przyjaciół swoich” (J 15, 13). On zaś umarł za nas, gdyśmy jeszcze byli grzesznikami (por. Rz 5, 8). Tym samym obwieszcza On, że życie osiąga swój szczyt, swój sens i swoją pełnię, kiedy zostaje złożone w darze.* Jan Paweł II, *Encyklika Evangelium Vitae o wartości i nienaruszalności życia ludzkiego*, w: *Encykliki ojca świętego Jana Pawła II*, Kraków 1997, s. 909.

¹⁹ Jan Paweł II, *Orędzie na XVI Światowy Dzień Młodzieży*, w: *Jan Paweł II do młodzieży (1978-2005). Listy, orędzia, przemówienia, homilie*, dz. cyt., s. 143.

²⁰ Jan Paweł II, *Orędzie na XI Światowy Dzień Młodzieży*, tamże, s. 110.

Ze zdolnością do ofiary bezpośrednio związana jest postawa służby. Wydaje się, że w przyjęciu dążenia Chrystusa, który *nie przyszedł, aby Mu służono, lecz żeby służyć i dać swoje życie na okup za wielu* (Mt 20,27-28), widać najwyraźniejszą różnicę pomiędzy pomysłami na szczęście oferowanymi przez „świat” a wizją człowieczeństwa a tym samym męskości, którą głosi za Chrystusem Jan Paweł II. Wizja wydaje się niejako pozostawać w sprzeczności z typowo wydawałoby się „męskimi” cechami charakteru, jakimi jest dążenie do władzy, powodzenia materialnego czy kariery zawodowej. Jednak w istocie nie chodzi o pozbawienie męczyzny jego energii i dążenia do sukcesu, lecz o ich specyficzne ukierunkowanie²¹. Pojęcie wielkości nie jest wyrugowane z języka, którym posługujemy się w odniesieniu do samowychowania, lecz posiada w nim odwrócone znaczenie, którego wyrazistym symbolem jest gest umywania nóg²². Tak rozumiana służba stanowi wyraz posłuszeństwa męczyzny wobec woli Ojca Niebieskiego, realizowanego na wzór posłuszeństwa Chrystusa, który jest *Mesjaszem przekraczającym wszelkie schematy i wszelki rozgłos, którego nie da się zrozumieć przy pomocy logiki sukcesu i władzy, często używanych w świecie jako kryteria skuteczności własnych projektów i działań. Przyszedłszy, aby pełnić wolę Ojca, Jezus pozostaje jej wierny aż do końca*²³.

Inną wartością konstytutywną dla rozwoju męczyzny inspirowanego nauczaniem Jana Pawła II, jest świadectwo. Stanowi ono bezpośrednią konsekwencję spotkania z Chrystusem i wejścia na drogę Jego naśladowania. Świadectwo polega na *dzieleniu się własnym doświadczeniem* z tymi, którzy tego potrzebują. Błogosławiony papież wskazuje zasadniczo na dwie główne formy dzielenia - świadectwo słowem i czynem. Świadectwo słowa oznacza zwerbalizowanie i uzewnętrznianie osobistego zrozumienia Chrystusa i własnej z Nim relacji. Czyny zaś stanowią potwierdzenie i uwiarygodnienie słów. Oznaczają „pójście do końca” za tym, czego wymaga mentalne i werbalne opowiedzenie się za Chrystusem. Obszarami realizacji świadectwa czynem są praktycznie wszystkie wymiary życia męczyzny – od funkcjonowania w rodzinie, poprzez zaangażowanie w misję Kościoła aż po „świeckie” obszary aktywności takie jak praca,

²¹ *Czy to znaczy, że władza sama w sobie jest czymś złym? Czy to znaczy, że ekonomia - inicjatywa ekonomiczna - sama w sobie jest czymś złym? Nie. Żadną miarą. Jedno i drugie może być także sposobem służenia.* Jan Paweł II, *Homilia podczas Mszy świętej na zakończenie Światowego Dnia Młodzieży, Santiago de Compostela, 20 sierpnia 1989r.*, tamże, s. 219.

²² Jan Paweł II, *Przemówienie przekazane uczestnikom XII Światowego Dnia Młodzieży, Paryż - Pola Marsowe, 21 sierpnia 1997r.*, tamże, s. 311.

²³ Jan Paweł II, *Orędzie na XVI Światowy Dzień Młodzieży*, tamże, s. 142.

gospodarka, kultura, ekologia, czy życie polityczne. Owe „ziemskie” wymiary egzystencji domagają się tu szczególnego podkreślenia, ze względu na często obecną w mentalności chrześcijan skłonność do deprecjonowania społecznego aspektu samorozwoju.

Solidarność to kolejna wartość na której fundowany jest autentyczny rozwój mężczyzny i która została mu „dana i zadana”. Aby umożliwić jej właściwe rozumienie, papież powołuje się na postawę Chrystusa, a szczególnie na Jego stosunek do tych, którzy cierpią z powodu różnorodnych form fizycznego i moralnego ubóstwa. Jednym z zadań mężczyzny jest odwzorowywanie w sobie postawy Jezusa, który *idzie drogą człowieka, idzie za człowiekiem wszędzie, dokąd idzie człowiek, wszędzie, dokąd prowadzą człowieka*²⁴. W praktyce taka postawa oznacza aktywne zaangażowanie w przemianę świata, aby stawał się „bardziej ludzkim”, ujmowanie się za życiem oraz czynienie miłosierdzia. *Właśnie poprzez pomoc okazaną człowiekowi głodnemu, spragnionemu, obcemu, nagiemu, choremu, uwięzionemu - a także jeszcze nie narodzonemu dziecku albo starcowi dotkniętemu przez cierpienie lub bliskiemu śmierci - jest nam dane służyć Jezusowi, który sam powiedział: „Wszystko, co uczyniliście jednemu z tych braci moich najmniejszych, Mnieście uczynili” (Mt 25, 40).*²⁵

O ile cnota wolności stanowi niejako „bramę” do innych osiągnięć w kształtowaniu człowieczeństwa i męskości, o tyle stałość jest ich gwarantem i zabezpieczeniem. Chodzi przede wszystkim o stałość wobec pokus – zarówno tych, które nakłaniają do zmiany obranego kierunku jak i wobec bodźców hamujących lub osłabiających dynamikę rozwoju. Postawę uważnego identyfikowania i odrzucania pokus papież określa jako „czuwanie”: *Być chrześcijaninem — to znaczy czuwać. Tak jak czuwa żołnierz na straży, albo jak czuwa matka przy dziecku, albo jak czuwa lekarz przy chorym*²⁶. Czuwanie, stanowiące jeden z najbardziej popularnych motywów nauczania Jana Pawła II, oznacza gotowość do stanowczej i męskiej reakcji na wszystko co zagraża autentycznemu rozwojowi. Postawa ta ściśle powiązana jest z konsekwencją i odpowiedzialnością. Wędrując ścieżką urzeczywistniania własnego człowieczeństwa, mężczyzna dochodzi do pewnych osiągnięć, wprowadza zmiany, odnotowuje sukcesy. Jednocześnie doświadcza pokus, które nakłaniają go do zawrócenia z drogi

²⁴ Jan Paweł II, *Homilia w czasie Mszy świętej beatyfikacyjnej o. Rafała Kalinowskiego i Brata Alberta – Adama Chmielowskiego, Kraków, 22 czerwca 1983r.*, w: Jan Paweł II. *Pielgrzymki do Ojczyzny. Przemówienia, homilie*, dz. cyt., s. 351.

²⁵ Jan Paweł II, *Encyklika Evangelium Vitae o wartości i nienaruszalności życia ludzkiego*, w: *Encykliki ojca świętego Jana Pawła II*, dz. cyt., s. 960.

²⁶ Jan Paweł II, *Apel jasnogórski, Częstochowa, 5 czerwca 1979r.*, w: Jan Paweł II. *Pielgrzymki do Ojczyzny. Przemówienia, homilie*, dz. cyt., s. 108.

lub przynajmniej osłabienia tempa wędrówki²⁷. Stałość oznacza obronę zdobytych przyczółków, trwanie w dobru, dokonywanie właściwego wyboru *między dwoma głosami rywalizującymi o nasze dusze*²⁸. Najbardziej znaną w Polsce papieską analogią historyczną, zawierającą wezwanie do stałości jest obrona Westerplatte: *Każdy z was znajduje też w życiu jakieś swoje „Westerplatte”. Jakiś wymiar zadań, które musi podjąć i wypełnić. Jakąś słuszną sprawę, o którą nie można nie walczyć. Jakiś obowiązek, powinność, od której nie można się uchylić. Nie można „zdezercerować”. Wreszcie — jakiś porządek prawd i wartości, które trzeba „utrzymać” i „obronić”, tak jak to Westerplatte, w sobie i wokół siebie. Tak, obronić — dla siebie i dla innych*²⁹. Ostatnie zdanie w zacytowanym fragmencie wskazuje na istotny czynnik mobilizujący do stałości, którym jest fakt, że od losów „indywidualnego Westerplatte” zależy nie tylko trwałość własnej pracy nad sobą ale niejednokrotnie los osób, środowisk czy instytucji powierzonych męskiej odpowiedzialności – w szczególności rodziny, narodu i państwa.

Wolność, prawda, męstwo, ofiara, służba, świadectwo, solidarność i stałość to jak się wydaje kluczowe według Jana Pawła II wartości, stanowiące ukierunkowanie rozwoju na wzór i na miarę Chrystusa. Ich zrozumienie, internalizacja i urzeczywistnianie, odniesione do własnej indywidualności, potencjału a także realiów środowiskowych - stanowi uszczegółowienie celu głównego samowychowania mężczyzny. Takie uszczegółowienie jest niezbędne, jednak do skutecznego podążania drogą samorozwoju potrzebna jest jeszcze znajomość i wykorzystanie metod i narzędzi, które umożliwiają autentyczny postęp. Nauka błogosławionego Papieża zawiera w tym względzie sporo inspiracji i wskazówek.

²⁷ *Znacie przecież dobrze swoje sukcesy i swoje porażki; wiecie, jak wielkie brzemiona ciążą na człowieku, jakie niebezpieczeństwa mu zagrażają i jakie są konsekwencje jego grzechów. Czasem można wręcz ulec zniechęceniu i dojść do wniosku, że nie da się niczego zmienić ani w świecie, ani w sobie samych. Choć droga jest trudna, wszystko możemy w Tym, który jest naszym Odkupicielem. Nie zwracajcie się zatem do nikogo poza Jezusem.* Jan Paweł II, *Orędzie na XV Światowy Dzień Młodzieży*, w: *Jan Paweł II do młodzieży (1978-2005). Listy, orędzia, przemówienia, homilie*, dz. cyt., s. 137.

²⁸ Jan Paweł II, *Homilia podczas Mszy świętej na zakończenie XVII Światowego Dnia Młodzieży, Toronto – Downsview Park, 28 lipca 2002 r.*, tamże, s. 374.

²⁹ Jan Paweł II, *Homilia w czasie liturgii słowa skierowana do młodzieży zgromadzonej na Westerplatte, Gdańsk, 12 czerwca 1987r.*, w: *Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny. Przemówienia, homilie*, dz. cyt., s. 481.

4. Pomoce w procesie samowychowania

Wskazując strategie i metody umożliwiające skuteczną realizację procesu samowychowania, Jan Paweł II proponuje narzędzia wzrostu, które od wieków zapewnia wiernym Kościół. Myśl błogosławionego Polaka a zwłaszcza swoisty język przekazu sprawia, że jawią się jako użyteczne w obecnych czasach i atrakcyjne dla współczesnego człowieka - również współczesnego mężczyzny. Wśród podstawowych metod i pomocy w procesie samowychowania szczególnie wskazane są: kontakt ze Słowem Bożym; uczestnictwo w życiu sakramentalnym, medytacja i modlitwa, stawianie wymagań samemu sobie, praca zawodowa (nauka), partycypacja w dobrach cywilizacji i kultury, obcowanie z naturą i naśladowanie wzorców osobowych.

Przybliżając wartość permanentnego kontaktu ze Słowem Bożym, błogosławiony papież wskazuje na główne korzyści, których ono dostarcza dla formowania mentalności sprzyjającej rozwojowi. Należy najpierw zauważyć, że w słowie Bożym mężczyzna odnajduje informację na temat natury Boga i stworzonej przezeń a także miłowanej rzeczywistości. Odkrywa w ten sposób także własną naturę (nieśmiertelność duszy) i przeznaczenie, które wzmacnia jego motywację do życia i kierowania egzystencji doczesnej *poza czas, ku szczęśliwości Boga*³⁰. Odnajduje także swoją godność, która płynie z uczestnictwa przez łaskę w życiu Boga. Poznaje wolę Bożą w odniesieniu do własnego postępowania moralnego (prawo naturalne, Dekalog, przykazanie miłości Boga i bliźniego) i postępowania innych (wspólnot, społeczności, narodów, świata). Wreszcie Słowo Boże nakierowuje na aktualną obecność Boga w historii poprzez Kościół, który dzięki temu stanowi skuteczne wsparcie samowychowania i rozwoju. Aby współczesny mężczyzna mógł owocnie korzystać z potencjału rozwojowego, jaki daje Słowo Boże, niezbędna jest systematyczna percepcja jego treści (oparta na przynajmniej elementarnej edukacji biblijno-teologicznej), realizowana jako indywidualne studium, rozważanie czy medytacja. Niezbędna jest również asymilacja Słowa Bożego dokonująca się w kontekście wspólnotowym (rodzina, Kościół).

Kościół wspiera rozwój mężczyzny nie tylko poprzez przekaz Słowa Bożego, ale również poprzez sakramenty. Centralne miejsce zajmuje tu Eucharystia, która, jak stwierdza papież, jest *wezwaniami do coraz większego*

³⁰ Jan Paweł II, *Przemówienie do międzynarodowego ruchu OAZ, Castel Gandolfo 24 lipca 1980 r.*, w: *Jan Paweł II. Nauczanie papieskie t. 3 rok 1980*, red. F. Kniotek, Poznań – Warszawa 1986, s. 168-169.

wysiłku, abyśmy żyli jako prawdziwi wyznawcy Chrystusa: prawdomówni w słowach, szlachetni w swoich czynach, uważni, pełni szacunku dla godności i praw wszystkich, niezależnie od ich rangi i ich dochodów, gotowi do osobistej ofiary, uczciwi i sprawiedliwi, wielkoduszni, roztropni, współczujący i opanowani, mający na względzie dobro naszych rodzin, naszej młodzieży, naszego kraju, Europy i świata³¹. Z pełnym uczestnictwem w Eucharystii związany jest sakrament pojednania. Zapewnia on nieustanną odnawialność energii i motywacji do samowychowania, pozwala na wzmocnienie wiary w osiągnięcie celów na drodze rozwoju. Dzieje się to dzięki doświadczeniu Bożego Miłosierdzia, które umożliwia podnoszenie się z porażek i klęsk i powrót na ścieżkę wzrostu. Pośród sakramentów stanowiących istotne znaczenie w drodze męskiego samorozwoju na szczególne podkreślenie zasługuje również małżeństwo i kapłaństwo, które stanowią źródło „łaski stanu”, będącej wsparciem dla wysiłku realizacji życia na miarę Chrystusa w konkretnych uwarunkowaniach indywidualnego powołania. Warunkiem skorzystania z pomocy, jaką dają sakramenty jest oparta na wierze świadomość obecności i działania Chrystusa a także zrozumienie symboliki i języka liturgii, które mężczyzna może osiągnąć uczestnicząc w permanentnej katechezie mistagogicznej.

Trudno byłoby myśleć o efektywnym samowychowaniu bez poszukiwania kontaktu z Bogiem na modlitwie. Życie medytacyjne i kontemplacyjne zapewnia samowychowaniu mężczyzny właściwą głębię, integralność i chroni przed pokusą aktywizmu³². Pozwala spojrzeć na własny rozwój z dystansu – dokonywać okresowej ewaluacji, rozpoznawać kierunki i mądrze wybierać, podejmować właściwe działania. Ponadto łaska Ducha Świętego, będąca odpowiedzią na modlitwę, stanowi konkretną siłę sprawczą czyniącą realnym osiągnięcie celu samowychowania. W tym kontekście wartością jest również sięganie po pomoc modlitewną ze strony innych osób. Odrzucenie modlitwy jako narzędzia wzrostu oznaczałoby pozbawienie się gigantycznego potencjału zmiany, osłabienie tempa rozwoju a wręcz jego zahamowanie. Dlatego papież zachęca do postępu

³¹ Jan Paweł II, *Homilia wygłoszona w Phoenix Park w Dublinie 29 września 1979*, w: *Jan Paweł II. Nauczanie papieskie t. 2 nr 2 rok 1979*, red. F. Kniotek, Poznań – Warszawa 1992, s. 207.

³² *Żyjemy w epoce nieustannej aktywności, która często staje się gorączkowa i łatwo może się przerodzić w «działanie dla działania».* Musimy opierać się tej pokusie i starać się najpierw «być», zanim zaczniemy «działać». Przypomnijmy tu słowa, jakimi Jezus napomniął Martę: «Marto, Marto, troszczysz się i niepokoisz o wiele, a potrzeba [mało albo] tylko jednego» (Łk 10, 41-42). Jan Paweł II, *List Apostolski Novo Millenio Ineunte na zakończenie Wielkiego Jubileuszu roku 2000*, Poznań 2001, s. 23.

w opanowywaniu sztuki modlitwy poprzez jej gorliwe praktykowanie. *Modlitwy bowiem uczymy się po prostu przez to, że się modlimy*³³.

Świadomość wartości wysiłku pracy nad sobą, skłania Jana Pawła II do częstego formułowania postulatu stawiania samemu sobie wymagań. Słynne stwierdzenie: *Musicie od siebie wymagać, nawet gdyby inni od was nie wymagali*³⁴, stanowi kwintesencję wezwania do współpracy z Łaską poprzez podejmowanie konkretnych wysiłków na rzecz przezwyciężania własnej słabości, skłonności do stagnacji, pokusy konformizmu i minimalizmu. W swej istocie „wymaganie od samego siebie” jest szeregiem przemyśleń, decyzji i czynów, zmierzających do dokonania zaplanowanych zmian we własnej osobowości i stylu funkcjonowania. Pomoc dla tego rodzaju działania stanowią praktyki ascetyczne (szczególnie post). Zdecydowane wezwanie papieża do wymagania wobec samego siebie stanowi wyraz wiary w ludzką (a więc również męską) sprawczość, przekraczającą różnorakie ograniczenia i pozorne determinizmy (uwarunkowania genetyczne, środowiskowe, rodzinne itp.). Wydaje się, że owa wiara w siłę własnej woli jest warunkiem niezbędnym postępu na drodze samowychowania. Współcześni mężczyźni uczyć się jej mogą nie tylko ze słów ale przede wszystkim z osobistego przykładu Jana Pawła II.

Obszarem dogodnym dla realizacji postulatu wymagania od samego siebie, jest dla mężczyzny praca. Jan Paweł II szeroko naświetlając wielowymiarowy charakter pracy ludzkiej, zwraca uwagę na jej aspekt podmiotowy, rodzinny i społeczny: *Praca ma dopomagać człowiekowi do tego, aby stawał się lepszym, duchowo dojrzałym, bardziej odpowiedzialnym, aby mógł spełnić swoje ludzkie powołanie na tej ziemi zarówno sam, jako niepowtarzalna osoba, jak też we wspólnocie z drugimi, a nade wszystko w tej podstawowej ludzkiej wspólnocie, jaką jest rodzina*³⁵. Doskonalenie samego siebie poprzez pracę, oznacza w sferze intencji wykroczenie poza nastawienie materialistyczne oraz wzbogacenie świadomości o motywację duchową (czynienie sobie ziemi poddanej) i społeczną (praca jako czynność wykonywana dla drugich a także jako środek utrzymania rodziny). Obejmuje również dbałość o wysoki standard i etos pracy (solidność, terminowość, troska o jakość produktu czy usługi).

³³ Jan Paweł II, *Przemówienie w czasie audiencji generalnej 14 marca 1979 r.*, w: *Jan Paweł II. Nauczanie papieskie t. 2 nr 1 rok 1979*, red. F. Kmiotek, Poznań – Warszawa 1990, s. 227.

³⁴ Jan Paweł II, *Apel Jasnogórski, Częstochowa 18 czerwca 1983 r.*, w: *Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny. Przemówienia, homilie*, dz. cyt., s. 264.

³⁵ Jan Paweł II, *Homilia w czasie Mszy św. odprawionej pod Szczytem Jasnej Góry dla pielgrzymów z Górnego Śląska i Zagłębia Dąbrowskiego, Częstochowa, 6 czerwca 1979r.*, tamże, s. 135.

Doskonalenie własnego stosunku do pracy a tym samym doskonalenie się poprzez pracę, oznacza wreszcie respekt dla wszystkiego co wiąże się z faktem partycypacji we „wspólnocie pracy” (szacunek dla pracy innych, solidarna walka o prawa pracownicze itp.). Wykorzystywanie pracy zawodowej (a w przypadku młodzieży nauki czy studiowania) w procesie samorozwoju, oznacza podjęcie systematycznego trudu zmiany własnej świadomości i stylu pracy, co papież określa jako „pracę nad pracą”³⁶.

Efekty pracy ludzkiej składają się na cywilizację i szeroko pojętą kulturę, która jest kolejnym narzędziem w samorozwoju, proponowanym przez Jana Pawła II. *Człowiek ją tworzy — i człowiek przez nią tworzy siebie*³⁷. Męczyzna wykorzystuje kulturę dla własnego rozwoju gdy obcuje z pięknem i pożytkuje to doświadczenie dla zwiększenia motywacji w pracy nad sobą³⁸. Produktywne przyswojenie i twórcze zagospodarowanie dóbr kultury, uwarunkowane jest umiejętnością wyboru a także zdolnością do refleksyjnej i krytycznej percepcji. Obcowanie z kulturą i jej współtworzenie w sposób szczególny jest użyteczne dla zakorzenienia procesu samowychowania w tradycji narodowej czy etnicznej. Służy mężczyźnie do kształtowania samego siebie i realizacji jego indywidualnego projektu życia w kontekście wspólnoty do której przynależy.

Innym kanałem, którym dociera do człowieka piękno, wzmacniając w nim motywację do rozwoju, jest środowisko naturalne. Według Jana Pawła II *obcując z przyrodą przejmujemy w siebie, w nasze ludzkie bytowanie, samą tajemnicę stworzenia, która odśłania się przed nami niesłychanym bogactwem i różnorodnością istnień widzialnych, a równocześnie wciąż zaprasza w stronę tego, co ukryte, co niewidzialne*³⁹. Obcowanie z naturą rozwija postawę kontemplacyjną i świadomość z jednej strony własnej przynależności do świata stworzeń a z drugiej poczucie wyjątkowości i godności osoby ludzkiej. Spędzanie czasu, szczególnie wypoczynku, na

³⁶ Jan Paweł II, *Homilia w czasie Mszy świętej odprawionej dla świata pracy, Gdańsk, 12 czerwca 1987r.*, tamże, s. 493.

³⁷ Jan Paweł II, *Przemówienie do młodzieży zgromadzonej na Wzgórzu Lecha, Gniezno, 3 czerwca 1979r.*, tamże, s. 41.

³⁸ Powiedział poeta: „Cóż wiesz o pięknie?... Kształtem jest Miłości” (Cyprian Kamil Norwid, *Promethidion. Bogumił*). Jest to zaś miłość twórcza. Miłość, która dostarcza natchnienia. Dostarcza najgłębszych motywów w twórczej działalności człowieka. Jakże daleko idzie tutaj Norwid, gdy mówi: „Bo piękno na to jest, by zachwyciło do pracy — praca, by się zmartwychwstało”. Jan Paweł II, *Przemówienie do przedstawicieli świata kultury zgromadzonych w kościele Świętego Krzyża, Warszawa. 13 czerwca 1987r.*, tamże, s. 532.

³⁹ Jan Paweł II, *List apostolski do młodych całego świata z okazji Międzynarodowego Roku Młodzieży*, w: *Listy pasterskie ojca świętego Jana Pawła II*, dz. cyt., s. 148.

łonie natury, w sposób naturalny pobudza do wysiłku fizycznego. Jak stwierdza papież *każdemu potrzebny jest ten trud i wysiłek, w którym nie tylko hartuje się ciało, ale cały człowiek doznaje radości panowania nad sobą oraz pokonywania przeszkód i oporów*⁴⁰.

I wreszcie ostatnią z wymienionych pomocy w samowychowaniu jest korzystanie z inspiracji i naśladowanie wartościowych wzorców osobowych, gdyż jak powiada Jan Paweł II *uczymy się człowieka, obcując z ludźmi*⁴¹. Mogą to być osoby identyfikowane w najbliższym otoczeniu (rodzina, nauczyciele, autorytety zawodowe), funkcjonujące w obiegu kultury i sztuki a także postacie pozostawiające swój wyrazisty rys na dziedzinach takich jak gospodarka, polityka czy społeczeństwo obywatelskie. Oczywiście nie chodzi o naśladowanie osób, których głównym atrybutem jest popularność medialna (zjawisko „celebrytyzmu”). Natomiast szczególnie rekomendowanym rezerwuarem wzorców osobowych jest poczet świętych Kościoła Katolickiego, gdyż *tak jak sól nadaje smak pożywieniu i jak światło oświeca ciemności, tak świętość nadaje pełny sens życiu, czyniąc je odblaskiem chwały Bożej*⁴². Heroiczność w dążeniu do osiągnięcia celów samowychowania, której przykłady można odnaleźć w życiorysach świętych, dostarcza szeregu informacji i inspiracji na temat kształtu dążenia do doskonałości w różnorodnych uwarunkowaniach historycznych i społecznych. Korzystanie z tego „banku doświadczeń”, umożliwia mężczyznom unikanie błędów i ślepych uliczek a także opracowywanie własnych indywidualnych strategii rozwojowych.

5. Podsumowanie i postulaty

Powyżej przedstawiono pewną liczbę stwierdzeń, wyprowadzonych z myśli Jana Pawła II, które mogą stać się wsparciem i natchnieniem w skutecznym rozwoju współczesnych mężczyzn. Odnoszą się one do istoty samowychowania jako ludzkiej (a więc również męskiej) aktywności, a także jego celu („życie na miarę Chrystusa”). Zawierają konkretyzację tegoż celu w postaci „wartości kierunkowych”, wskazują środki i pomoce w procesie samowychowania. Zaproponowane przemyślenia z pewnością nie zamykają tematu męskiego samorozwoju ani nie roszczą pretensji do wyczerpania zagadnienia samowychowania w nauczaniu Jana Pawła II. Jednak wydaje się, że refleksjom tym należało dać wyraz, zwłaszcza w kontekście rosnącej obecnie liczby różnorodnych nurtów i szkół

⁴⁰ Tamże, s. 150.

⁴¹ Tamże.

⁴² Jan Paweł II, *Orędzie na XVII Światowy Dzień Młodzieży*, w: *Jan Paweł II do młodzieży (1978-2005). Listy, orędzia, przemówienia, homilie*, dz. cyt., s. 148.

samodoskonalenia, opartych na przesłankach psychologicznych a także sięgających do inspiracji filozoficznych i religijnych (głównie z religii wschodu). Przedstawiana przez nie literatura, oferta szkoleniowa, treningowa i terapeutyczna, stanowi o atrakcyjności propozycji dla współczesnego społeczeństwa, które przesycone konsumpcją powoli zaczyna poszukiwać „czegoś więcej”. Niestety owo „więcej” okazuje się często jeszcze jedną formą psychomanipulacji, prowadzącą do wzmocnienia egoizmu a tym samym redukcji aspiracji osoby i zmarnowania potencjału jej człowieczeństwa.

Wydaje się, że sformułowanie spójnej propozycji „szkoły samorozwoju według Jana Pawła II”, opatrzonej aparatem naukowym, obudowanej zestawem technik i ćwiczeń, wzbogaconej o projekty edukacyjne czy pomoce książkowe, stanowiłoby ważną i ciekawą alternatywę wobec powyższego zjawiska. Co więcej, biorąc pod uwagę podkreślane wcześniej uniwersalne oddziaływanie autorytetu Jana Pawła II, taka propozycja miałaby – przynajmniej na polskim gruncie – znaczne szanse powodzenia. W szczególności odnosi się to do polskich mężczyzn, poszukujących dróg do urzeczywistnienia własnego potencjału w oparciu o pewne i niezawodne przesłanki. Takich przesłanek dostarcza bez wątpienia dorobek największego z Polaków, a także jego osobisty przykład, będący klarownym świadectwem prawdziwie męskiego życia na miarę Chrystusa.

Bibliografia:

- Jan Paweł II, *Apel Jasnogórski, Częstochowa 18 czerwca 1983 r.*, w: *Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny. Przemówienia, homilie*, red. J. Poniewierski, Kraków 1997, s. 261-266.
- Jan Paweł II, *Apel jasnogórski, Częstochowa, 5 czerwca 1979r.*, w: *Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny. Przemówienia, homilie*, red. J. Poniewierski, Kraków 1997, s. 108-110.
- Jan Paweł II, *Encyklika Evangelium Vitae o wartości i nienaruszalności życia ludzkiego*, w: *Encykliki ojca świętego Jana Pawła II*, Kraków 1997, s. 839-987.
- Jan Paweł II, *Homilia podczas Mszy św. w Niedzielę Palmową, Buenos Aires – Avenida, 12 kwietnia 1987*, w: *Jan Paweł II do młodzieży (1978-2005). Listy, orędzia, przemówienia, homilie*, red. M. Dąbrowska, Poznań 2005, s. 193-200.
- Jan Paweł II, *Homilia podczas Mszy świętej na zakończenie Światowego Dnia Młodzieży, Santiago de Compostela, 20 sierpnia 1989r.*, w: *Jan Paweł II do młodzieży (1978-2005). Listy, orędzia, przemówienia, homilie*, red. M. Dąbrowska, Poznań 2005, s. 217-223.
- Jan Paweł II, *Homilia podczas Mszy świętej na zakończenie XVII Światowego Dnia Młodzieży, Toronto – Downsview Park, 28 lipca 2002 r.*, s. 373-376.
- Jan Paweł II, *Homilia podczas Mszy świętej, Bydgoszcz, 7 czerwca 1999*, w: *Jan Paweł II Polska 1999*, red. K. Kuźnik, Marki 1999, s. 44-53.

- Jan Paweł II, *Homilia w czasie liturgii słowa skierowana do młodzieży zgromadzonej na Westerplatte, Gdańsk, 12 czerwca 1987r.*, w: *Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny. Przemówienia, homilie*, red. J. Poniewierski, Kraków 1997, s. 476-484.
- Jan Paweł II, *Homilia w czasie Mszy św. odprawionej pod Szczytem Jasnej Góry dla pielgrzymów z Górnego Śląska i Zagłębia Dąbrowskiego, Częstochowa, 6 czerwca 1979r.*, w: *Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny. Przemówienia, homilie*, red. J. Poniewierski, Kraków 1997, s. 133-138.
- Jan Paweł II, *Homilia w czasie Mszy świętej odprawionej dla świata pracy, Gdańsk, 12 czerwca 1987r.*, w: *Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny. Przemówienia, homilie*, red. J. Poniewierski, Kraków 1997, s. 490-498.
- Jan Paweł II, *Homilia w czasie Mszy świętej odprawionej na krakowskich Błoniach. Kraków 6 czerwca 1979*, w: *Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny. Przemówienia, homilie*, red. J. Poniewierski, Kraków 1997, s. 198-205.
- Jan Paweł II, *Homilia w czasie Mszy świętej odprawionej na zakończenie Międzynarodowego Kongresu Eucharystycznego, Wrocław, 1 czerwca 1997r.*, w: *Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny. Przemówienia, homilie*, red. J. Poniewierski, Kraków 1997, s. 874-883.
- Jan Paweł II, *Homilia wygłoszona w Phoenix Park w Dublinie 29 września 1979*, w: *Jan Paweł II. Nauczanie papieskie t. 2 nr 2 rok 1979*, red. F. Kniotek, Poznań – Warszawa 1992, s. 204-209.
- Jan Paweł II, *List apostolski do młodych całego świata z okazji Międzynarodowego Roku Młodzieży*, w: *Listy pasterskie ojca świętego Jana Pawła II*, Kraków 1997, s. 110-158.
- Jan Paweł II, *List Apostolski Novo Millennio Ineunte na zakończenie Wielkiego Jubileuszu roku 2000*, Poznań 2001.
- Jan Paweł II, *Orędzie na III Światowy Dzień Młodzieży*, w: *Jan Paweł II do młodzieży (1978-2005). Listy, orędzia, przemówienia, homilie*, red. M. Dąbrowska, Poznań 2005, s. 67-70.
- Jan Paweł II, *Orędzie na XI Dzień Młodzieży*, w: *Jan Paweł II do młodzieży (1978-2005). Listy, orędzia, przemówienia, homilie*, red. M. Dąbrowska, Poznań 2005, s. 106-110.
- Jan Paweł II, *Orędzie na XI Światowy Dzień Młodzieży*, w: *Jan Paweł II do młodzieży (1978-2005). Listy, orędzia, przemówienia, homilie*, red. M. Dąbrowska, Poznań 2005, s. 106-110.
- Jan Paweł II, *Orędzie na XIX Dzień Młodzieży*, w: *Jan Paweł II do młodzieży (1978-2005). Listy, orędzia, przemówienia, homilie*, red. M. Dąbrowska, Poznań 2005, s. 156-160.
- Jan Paweł II, *Orędzie na XIX Dzień Młodzieży*, w: *Jan Paweł II do młodzieży (1978-2005). Listy, orędzia, przemówienia, homilie*, red. M. Dąbrowska, Poznań 2005, s. 156-160.
- Jan Paweł II, *Orędzie na XVI Światowy Dzień Młodzieży*, w: *Jan Paweł II do młodzieży (1978-2005). Listy, orędzia, przemówienia, homilie*, red. M. Dąbrowska, Poznań 2005, s. 141-145.
- Jan Paweł II, *Orędzie na XVII Światowy Dzień Młodzieży*, w: *Jan Paweł II do młodzieży (1978-2005). Listy, orędzia, przemówienia, homilie*, red. F. Kniotek, Poznań – Warszawa 1992, s. 146-150.
- Jan Paweł II, *Przemówienie do międzynarodowego ruchu OAZ, Castel Gandolfo 24 lipca 1980 r.*, w: *Jan Paweł II. Nauczanie papieskie t. 3 nr 2 rok 1980*, red. F. Kniotek, Poznań – Warszawa 1986, s. 167-170.

PROBLEMATYKA MĘSKOŚCI

- Jan Paweł II, *Przemówienie do młodzieży zgromadzonej na Wzgórzu Lecha, Gniezno, 3 czerwca 1979r.*, w: *Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny. Przemówienia, homilie*, red. J. Poniewierski, Kraków 1997, s. 40-42.
- Jan Paweł II, *Przemówienie do przedstawicieli świata kultury zgromadzonych w kościele Świętego Krzyża, Warszawa. 13 czerwca 1987r.*, w: *Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny. Przemówienia, homilie*, red. J. Poniewierski, Kraków 1997, s. 529-534.
- Jan Paweł II, *Przemówienie przekazane uczestnikom XII Światowego Dnia Młodzieży, Paryż – Pola Marsowe, 21 sierpnia 1997r.*, w: *Jan Paweł II do młodzieży (1978-2005). Listy, orędzia, przemówienia, homilie*, red. M. Dąbrowska, Poznań 2005, s. 310-315.
- Jan Paweł II, *Przemówienie w czasie audiencji generalnej 14 marca 1979 r.*, w: *Jan Paweł II. Nauczanie papieskie t. 2 nr 1 rok 1979*, red. F. Kniotek, Poznań – Warszawa 1990, s. 226-228.
- Jan Paweł II, *Rozważanie podczas czuwania modlitewnego. Manila – Luneta Park, 14 stycznia 1995*, w: *Jan Paweł II do młodzieży (1978-2005). Listy, orędzia, przemówienia, homilie*, red. M. Dąbrowska, Poznań 2005, s. 289-298.
- Kornas-Biela D., *Kulturowo-społeczne przyczyny kryzysu ojcostwa*, w: *Ojcostwo wobec wyzwań współczesności*, red. D. Kornas-Biela, Lublin 2011, s. 35-47.
- Orędzie na XV Światowy Dzień Młodzieży*, w: *Jan Paweł II do młodzieży (1978-2005). Listy, orędzia, przemówienia, homilie*, red. M. Dąbrowska, Poznań 2005, s. 134-140.
- Śledzianowski J., *Wpływ Jana Pawła II na życie rodaków*, Kielce 2005.